

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ГРЕКІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

В статті розглядаються дві лінгвістичні групи греків Приазов'я, конкретизуються розбіжності в мові двох етнічних груп греків Приазов'я, осмислюються особливості літературного доробку греків-урумів та греків-румев, досліджуються історія фольклору та літературна спадщина греків Приазов'я. Стаття визначає значення спадщини у відродженні грецької культури Приазов'я в контексті сучасного літературного процесу України. Введення в науковий обіг дослідження спадщини грецьких поетів та письменників Приазов'я збагатить українське літературознавство новими моментами в осмисленні розмаїтої гілки грецької літературної творчості, єдиної думки про яку та оцінку якої немає досі.

Ключові слова: лінгвістична група, літературна спадщина, розбіжності, фольклор.

Вивчення особливостей літературної спадщини всіх народів, що мешкають на територіях України, зокрема малих етнічних груп населення, набуває сьогодні великого значення. Етнічний склад населення Північного Приазов'я здавна відзначався різноманітністю. Поруч з українцями і росіянами тут оселилися білоруси, серби, євреї, греки, болгары та інші етноси.

За умов підвищеного інтересу до літературно-мистецького руху греків Приазов'я спроба розглянути творчість грецьких митців Приазов'я є особливо актуальною сьогодні. Вивчення творчості грецьких літераторів дозволяє скласти цілісне уявлення про еволюцію етнокультурної само ідентифікації цієї гілки грецької діаспори в Україні з давнього часу, а особливо з часу переселення греків з Криму до Приазов'я, висвітлити жанрове та тематичне розмаїття поетичної спадщини греків Приазов'я, простежити основні концепти ідейно-тематичної спрямованості творів та вказати на значення їх для відродження культури Приазов'я.

Спадщина грецьких літераторів впродовж десятків років була заборонена, тому введення в науковий обіг дослідження спадщини грецьких поетів Приазов'я збагатить українське літературознавство новими моментами в осмисленні розмаїтої гілки грецької літературної творчості, єдиної думки про яку та оцінку якої немає досі. У вітчизняному літературознавстві літературний доробок греків Приазов'я загалом і творчі доробки румейських та урумських поетів є недостатньо висвітленими. Слід зазначити, що дослідження таких відомих лінгвістів та істориків, як К. Балабанов, А. Білецький, Т. Князева, К. Костан, Л. Кузьмінкова, С. Пахоменко, К. Сардарян, Е. Хаджинова, Т. Чернишова, О. Хаджинова висвітлюють проблеми мови, культури, літератури, історії греків Приазов'я. Але більшість праць орієнтована на висвітлення культурологічних, історичних явищ. Існують також праці публіцистичного характеру, але практично недослідженими є питання поетичної спадщини приазовських греків. Ця проблема вже була частково висвітлена нами раніше [9].

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім висвітленням у вітчизняному літературознавстві літературного доробку греків Приазов'я.

Метою статті є дослідження літературного доробку та осмисленні розмаїтної гілки грецької літературної творчості. **Завданням** статті є конкретизувати розбіжності в мові двох етнічних груп, проаналізувати літературну спадщину греків Приазов'я та визначити значення спадщини у відродженні грецької культури Приазов'я в контексті сучасного літературного процесу України.

Лінгвістично греки Приазов'я розділяються на дві групи. Частина з них говорить на урумській (одній з тюркських мов), тоді як рідна мова іншої частини – румейська (грецька група індоєвропейської сім'ї). Урумська мова поєднує в собі як огузькі, так і кипчацькі діалектні риси. Інша частина співтовариства – румеї-еллінофони. Одні дослідники грецьких діалектів вважають, що румейська мова близька до понтійського діалекту, інші вказують на деяку схожість його з північними грецькими діалектами. Лінгвісти, що спеціально займалися ідіомами, такі як А. Білецький, М. Сергієвський, Т. Чернишова, виділяють румейську в сукупності локальних варіантів в окрему діалектну групу. У Приазов'є з Криму греки перейшли вже з двома рідними мовами, і на нових землях тюркомовні та грекомовні греки селилися окремо один від одного.

У ХХ ст. установка національної політики радянської влади на викладання рідних мов викликала необхідність поділу спільноти на термінологічному рівні. Мова румеїв називається в документах цього часу еллінською, а мова урумів – татарською, що призвело до широкого використання в офіційних джерелах номінацій «греко-татари» і «греко-елліни». У грецькій сучасній публіцистиці відкидаються етноніми «греко-татари» і «греко-елліни». Один з активних учасників грецького руху С. А. Калоєров вважає, що це – «ненаукові, анти етнографічні терміни» [5, 37].

Багато авторів приділили велику увагу розбіжностям в мові та літературному насліддю греків Приазов'я. Так Т. М. Чернишова у своїй статті «Про грецький фольклор на Україні» в першу чергу розглядає казки Урзуфа, де мешкають уруми, і Ялти, де проживають румеї, і знаходить в них велику різницю. Мова, сюжети, зачин, кінець – все тут не схоже. Також, автор у своїй статті говорить про народні пісні греків, різноманітність їх стилів, лексики і мелодій [11]. А ось Ф. А. Хартахай, на відміну від Т. М. Чернишової, розглядає у своїй статті історію фольклору Приазов'я. Найбільш докладне, фронтальне обстеження сіл Приазов'я зробив А. Н. Гаркавець, порівняв розмовну мову та провів паралель між двома діалектами – румейським і урумським [3]. М. А. Араджіоні присвятила свої праці вивченню історії двохсплітного дослідження етнічної історії та традиційної культури греків Криму та Приазов'я, характеристики накопиченої за цей період історіографії та джерел [1].

Засновником національної літератури греків України по праву вважається поет і журналіст Георгій Костопрів, ім'я якого з великою повагою називають не лише греки, а й культурна громада Приазов'я. Саме він у 30-х роках ХХ ст. пробудив національну самосвідомість нечисленного народу та почав писати румейською мовою. У 1931 році вперше мовою греків Приазов'я була опублікована його поема «Ламбос», присвячена громадянській війні, в газеті «Колективістис». На шпальтах газети «Колективістис» та інших молодіжних видань друкувала свої твори обдарована грецька молодь. Г. Костопрів очолював велику групу грецьких літераторів Приазов'я, серед яких були місцеві

поети А. Дімітріу, В. Галла, П. Саравас, А. Шапурма та інші. На жаль, сталінськими репресіями було роздушено пробудження національного відродження культури греків Приазов'я та знищено кращих представників грецької інтелігенції.

Грецькі поети сучасності успадкували кращі традиції Г. Костоправа. Через багато років його справу продовжив Леонід Кір'яков. За його ініціативи були підготовлені до друку перші номери альманаху «Пирнешу астру» («Ранкова зірка») – колективна збірка творчості старшого покоління літераторів та молодого когорти, який багато років видавався у Донецьку. Згодом почали виходити окремими виданнями твори, написані румейською та урумською мовами. Найталановитіші літератори стали членами Національної спілки письменників України. Серед них – В. Бахтаріс, Л. Кір'яков, А. Шапурма, та ін.

Друге відродження грецької культури в Україні неможливо уявити без яскравої, самобутньої творчості Григорія Меотіса. Особливо вражає його патріотична лірика. Хоча поет і відвідував історичну батьківщину й відчуває себе за походженням греком, але його серце належить рідній Україні, яку він із любов'ю називає «святою». [8, 49]. Г. Меотіс зробив значний внесок у розвиток літератури і культури греків Приазов'я, створив неординарні твори. Поетика автора є своєрідною, нестандартною, відвертою. Автор звертається до одвічних цінностей: любові до рідної землі, батьківської домівки, туги через розлуку з дорогими людьми, щирих стосунків між закоханими, краси і романтики першого почуття тощо. Філософське осмислення автором сенсу буття, теми творчості, інтимних стосунків є вагомим внеском в історію української літератури.

Ще один з найвідоміших поетів Приазов'я, Антоній Амвросійович Шапурма, проявив та розвинув свій талант, входячи до літературної групи, яку очолював Георгій Костоправ. Його перші публікації з'явилися в газеті «Колективістис», де він друкував свої твори під псевдонімом Ромеос. На майбутнього поета велике враження справило духовне багатство греків-румей: пісні Леонтія Хонагбея, Дем'яна Богадиці, Хрестофора Папуша, Фросі Зурнаджі, Ілсивет Хараман, які він слухав і любив з дитинства, балади богатирські, хароновські, історичні, мурлоя (плачі). «Лицар грецької поезії» – так називали А. Шапурму за його любов та глибокий інтерес до рідного слова, до історії та культури свого народу, за відданість румейській літературі.

Творцем літературного варіанту урумської мови слід вважати Валерія Кіора, який розпочав публікувати вірші на урумській мові. Книга В. І. Кіора «Хасевет йазмаахлари – сумні листи: Вірші, монологи, вінок сонетів» написана рідною мовою автора – урумською. Ця книга про красу, любов, смерть і інші загальнолюдські категорії. «Монологи» – це не просто проза, вірніше, розповіді, а проза – поетична. Всі твори, що увійшли до книги, дійсно за формою і змістом нагадують листи. Збірник двомовний і це багато в чому розширює кругозір читача [6].

Фольклор греків, що народився в глибині століть та передавався з уст в уста, від одного покоління до іншого, висловлює мрію народу про радісне життя і творчу працю, про підкорення природи, віру народу в перемогу добра, справедливості. Минуло більше двох століть, як греки оселилися в Приазов'ї. Греки пройшли довгий, тернистий шлях. Сотні років в чужих краях серед половців, татар, турків, а пізніше серед росіян і українців не могли не накласти певного відбитку на фольклор, культуру, звичаї приазовських греків. Це відбилося на термінології: більшість термінів грецького походження, проте багато танців та музичних інструментів мають тюркські назви. Під впливом української

мови греки свої пісні стали виконувати з елементами двох- і триголосся, що, загалом, не характерно для грецького фольклору.

Фольклорна творчість приазовських греків дуже багата і різноманітна. Вона зберегла в собі елементи античної культури. Професор А. Білецький у передмові до збірки «Казки Саргани» зазначав: «У фольклорі греків Приазов'я досі зберігаються залишки стародавньої культури, що колись цвіла на їх далекій батьківщині. Їх хороводні танці нагадують опис танцю в XVIII столітті, пісні «Гліади» Гомера ... для їх казок характерний той колорит ... Візантії, що захоплює в казках Еллади ... » [2, 38]

Щодо подальших перспектив, то тільки комплексне дослідження літературних, фольклорних матеріалів допоможе розкрити характер і особливості функціонування літератури греків Приазов'я на українському ґрунті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Араджиони М. А. Греки Криму і Приазов'я: історія вивчення та історіографія етнічної історії і культури (80 роки XVII ст. – 90 роки XX ст.) / М. А. Араджиони // Посібник для студентів ВНЗ та вчителів загальноосвітніх і національних недільних шкіл. – Симферополь: Амена, 1999. – 115 с.
2. Белецкий А. А. Результаты двуязычия в говорах румейского языка на Украине (Тюркизмы румейского языка) / А. А. Белецкий // Актуальные вопросы современного языкознания и лингвистическое наследие Е. Д. Поливанова: материалы конференции: тезисы докл. Т. 1. – Самарканд, 1964. С. 120–122).
3. Гаркавец О.М. Порівняльно-історична граматика тюркських мов. / О.М. Гаркавец. – Донецьк: Регіон, 1999. – 328 с.
4. Григорович В. І. Записки антиквара про поїздку його на Калку та Кальміус, до Корсунської землі та південного узбережжя Дніпра и Днестра. / В. І. Григорович. – Одеса: Тип. П. Францова, 1874. – 76 с.
5. Калосеров С. А. Про переселення греків до Приазов'я та заснування грецьких населених пунктів / С. А. Калосеров // Матеріали з історії і культури греків України. – Донецьк: Кассіопея, 1998. – 53 с.
6. Кюр В. І. Хасевет йазмахлари. Сумні листи / В. І. Кюр. – Донецьк: Кассіопея, 1990 – 75 с.
7. Кір'яков Л. Н. Казки греків Приазов'я: Румейською та українською мовами / Л. Н. Кір'яков. – Донецьк: Донбас, 1993. – 231 с.
8. Меотис-Данченко Г. І. Мариуполь в созвездии Лыры-3 / Г. І. Меотис-Данченко // Сборник стихов и прозы. – Мариуполь, 2006. – 112 с.
9. Нагай І. Д. З історії фольклору греків Приазов'я / І. Д. Нагай // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Випуск №18. Серія : Філологічні науки : наук. Журн. / Бердянськ: 2019. – С. 118-127.
10. Чернишова Т. Н. Новогрецький говір сіл Приморського (Урзуфа) и Ялти, Первомайського району, Сталінської області / Т. Н. Чернишова // Историчний нарис та морфологія дієслова. – Київ: Київський державний університет ім. Т. Шевченка, 1958 – 112 с.

Нагай И.Д., старший преподаватель

Бердянский государственный педагогический университет, Бердянск

РАСХОЖДЕНИЯ В ЯЗЫКЕ ДВУХ ЭТНИЧЕСКИХ ГРУПП ГРЕКОВ ПРИАЗОВЬЯ

В статье рассматриваются две лингвистические группы греков Приазовья, конкретизируются расхождения в языке двух этнических групп греков Приазовья, осмысливаются особенности литературного наследия греков-урумов и греков-румеев, исследуются история фольклора и литературное наследие греков Приазовья. Статья анализирует литературное наследие греков Приазовья и определяет значение наследия в возрождении греческой культуры Приазовья в контексте современного литературного процесса Украины. Введение в научный оборот исследования наследия греческих поэтов и писателей Приазовья обогатит украинское литературоведение новыми моментами в осмыслении разнообразной ветви греческого литературного творчества, единого мнения о котором и оценки которого нет до сих пор.

Ключевые слова: лингвистическая группа, литературное наследие, различия, фольклор.

Iryna Nagay, a senior lecturer

Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk

DIFFERENCES IN THE LANGUAGE OF THE TWO ETHNIC GROUPS OF THE GREEKS OF THE NORTHERN AZOV

The article examines two linguistic groups of the Greeks of Azov region, specifies the differences in the language of the two ethnic groups of the Greeks of the Northern Azov, gives a detailed analysis of the differences of the literary heritage of the Greek Urums and the Greek Roemeys, deals with the history of folklore and literary heritage of the Greeks of the Northern Azov. The aim of the study is introduce into the scientific study the research of the heritage of Greek poets and writers of the Northern Azov. The main idea of the article is to enrich Ukrainian literary criticism with new moments in understanding the diverse branch of Greek literary work and to be of great help in its evaluating.

Key words: differences, folklore, linguistic group, literary heritage.

УДК 378.096

Мамедова И. Октай

Азербайджанский государственный педагогический университет, Азербайджан

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ. УЧИТЕЛЬ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ И ЕГО МЕЖКУЛЬТУРНОЕ ОБЩЕНИЕ В ИННОВАЦИОННОМ ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Межкультурное общение участников процесса образования являются ключевой характеристикой современного инновационного образования. В целом идет раскрытие

© Мамедова И. Октай 2020